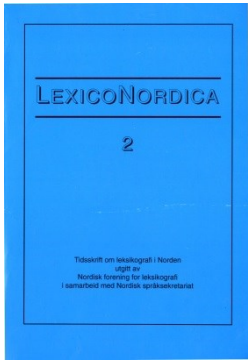

LexicoNordica

Forfatter:	Martin Gellerstam	
Anmeldt værk:	Bo Seltén. 1993. <i>Ny svengelsk ordbok</i> . Lund: Studentlitteratur.	
Kilde:	LexicoNordica 2, 1995, s. 173-176	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Martin Gellerstam

Bo Seltén, *Ny svengelsk ordbok*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur 1993. 200 sidor.

Den som undrar vad *svengelska* är kan gå till exempelvis Svensk ordbok och se att det betyder "svenska som är uppblandad med åtskilliga engelska ord och uttryck", och att det brukas "skämtsamt". I Bo Selténs *Ny svengelsk ordbok* (NSO) som kom häromåret är titeln möjligen skämtsam men definitionen är en annan: "Med svengelska ord menas i det här sammanhanget alla engelska lånord och lånfraser som helt eller delvis har engelsk språkdräkt, t.ex. *team, leading lady, grapefruit och kanoting*." (S. 7). Det innebär att även gamla "hemtama" svenska ord som *backa, banta, bar, biff, bluff, bojkott, boxa, brigg, budget och bulldogg* ges utrymme i ordboken. Detta är en möjlig avgränsning men man blir överraskad över språkbruket när biffen är svengelska medan betydelselån som *leva upp till* faller utanför lexikonet. Det saknas för övrigt inte diskussioner i litteraturen om möjliga avgränsningar av engelska lånord: Seltén hänvisar till både Magnus Ljung och Judith-Ann Crystal men nämner inte deras utredningar i ärendet.

Ordboken är utformad ungefär som Svenska språknämndens *Från rondell till gräddfil* (1988), alltså med en ordförklaring jämte exempelmeningar och källhänvisningar som ger en uppfattning om när ordet dyker upp i svenskan. Dessutom ges i NSO ofta det engelska ordet i sin originalform. Böjning ges ibland och uttal aldrig.

Urvalet av ord och den språkliga informationen i artiklarna ger anledning till frågan vem ordboken egentligen vänder sig till och hur den förhåller sig till reguljära ordböcker som ju också förtecknar en hel del engelska lånord? Jämför man ordurvalet med Svensk ordbok och Bonniers svenska ordbok så saknar dessa en del nyare engelska ord och uttryck som börjat användas i svenskan. Ett stickprov på bokstaven L ger följande ord som bara finns i NSO: *lajn*, (=monteringsband), *lakelandsterrier, lakeländare, LCD* (=teckenskärm med flytande kristaller), *lead guitar, lean production, line* (=kokaindos), *liner, loudness, love seat, love story, low impact, lownoise, lucky loser*. I många fall rör det sig om fraser som inte så lätt kan infogas i vanliga ordboksartiklar. En del av orden kan också betraktas som tillfälliga gäster i svenskan. Man känner dessutom behov av att precisera vad man menar med svenskan: ofta uppträder orden bara i annons- och reklamspråk och sällan utanför dessa genrer.

I förhållande till Svenska språknämndens nyordsbok är ordförrådet både äldre (före 1940) och yngre (in på 90-talet). Kanske kan man

framför allt se NSO som ett nyttigt komplement till ordböckernas täckning av nya engelska lån.

Till ordboken finns också en systematisk inledning som ger synpunkter på de engelska lånorden ur tvärspråkligt perspektiv, en information som är välkommen eftersom den normalt är svåråtkomlig. Där kan man läsa om hur den engelska diftongen i ett ord som *go* brukar återges på svenska, alltifrån den ursprungliga engelska diftongen i *Stockholm Open* till *slogan, smoking, pony och show*. Man får veta en del om ordbildning, alltifrån svenskans behandling av de besvärliga lånen på *-er (supporter etc.)* till verbalsubstantiven på *-ing* (där vi i svenskan ofta får varianter som *jogging/jogging*) och verbbildningen med verb som *stajla* som i betydelsen 'briljera' inte finns på engelska. En del formuleringar låter lite förvånande, t.ex. att engelska verb som lånas in i svenskan "förses med suffixet *-a*". Kännetecknet på svenska verb är att de slutar på *-a* (med några historiskt förklarbara undantag som tredje konjugationen och vissa starka verb) och engelska lånord anpassas bara till modellen.

Seltén gör ingen riktig skillnad mellan de gamla anpassade lånen (typ *strejk*) och lån från låt oss säga 60-talet och framåt. Här finns emellertid en tydlig vattendelare. När ordet *tape* i betydelsen 'magnetband' kom in i svenskan (på 60-talet?) fanns det redan ett starkt motstånd mot att yxa till lånord på det sättet man tidigare hade gjort på *tejp* ('klibbremsa') och vi fick därför behålla den engelska skriftbilden i det senast inlånade ordet. Sena lån får inte heller uttal med långt /ä/ som i *blazer, träna* och *räd* eller långt /e/ som i *game*. Detta är Seltén medveten om ("Uttalet hänger ofta samman med hur tidigt ett ord lånas in och hur vanligt det är") men han kunde ha gjort en mycket tydligare boskillnad mellan äldre och yngre lån i sin översikt.

Den systematiska genomgången är instruktiv men följs inte upp med information i lexikonet: vi får sparsamma upplysningar om hur orden böjs och vi får inte veta alls hur de uttalas. Detta senare är en brist även om man kan förstå svårigheten att ge tillförlitlig information om uttalet. Man får nöja sig med exemplifieringen i inledningen som för övrigt inte alltid är korrekt (uttalas *cheddar* enbart med "ich-ljud"?). Men hur uttalas egentligen *cabin, keyboard, kick-off* (betoning), *kitsch* (urspr. från tyskan), *club, lotion, lounge*? Orsaken till tveksamhet är ibland att orden ges med alternativstavning och man vet inte om stavningen ackompanjeras av annat uttal. Det är tveksamt om *cabin* och *club* är lånord i svenskan eller bara engelska. Åtminstone är de inte utbytbara i t.ex. sammansättningar (*clublokal* och *förarcabin* är knappast normalt språkbruk). Alternativen tycks för övrigt mest vara baserade på exempel, inte på lexikaliska källor som SAOL. Dock är det förbryllande att *jazz* uppträder med varianten *jass* som rensades ut i

elfte upplagan av SAOL. Inte kan *jass* ha förekommit i källorna till NSO?

Seltén tar i inledningen upp den särskrivning av sammansättningar som idag skapar osäkerhet från skolan och upp i arbetslivet med uttryck som *bulk fartyg* och *funboard tävling*. Att det rör sig om syntaktisk påverkan från engelskan (men också om inhemska förutsättningar) är tydligt. På tal om "helsvenska" kombinationer som *boll plockning*, *flygplan identifiering* och *personal parkering* anser Seltén att man kan betrakta företeelsen "mer som en typografisk detalj" så länge uttalet är detsamma som i en vanlig sammansättning. Förutom att det mellersta exemplet faktiskt både uttalas och skrivs *flygplansidentifiering* så kanske man skall vara försiktig med att underskatta "typografiska detaljer". Fråga normmännen.

Inledningen tar också upp frågan om det engelska inflytandet nu och i framtiden. Avsnittet inleds med synpunkten att antalet lånord som ingår i materialet (2093 ord) är blygsamt "om man betänker att det engelska ordförrådet innehåller närmare en miljon ord". Vem har gjort denna liberala uppskattning av engelskans ordförråd? Författaren citerar vidare Ljungs och Crystals undersökningar och betecknar dagens engelska inverkan på svenskan som "tämligen marginell". I framtiden, menar Seltén, kan situationen bli en annan med Sveriges medlemskap i EU och engelskans allt starkare position som EU-språk. Till detta kan sägas att vi ingenting vet om framtiden och tyvärr inte heller om engelskans påverkan på dagens svenska är "marginell" eller inte – vi saknar helt enkelt måttstock.

Däremot kan vi som Seltén ha synpunkter på lånordens värde. I ett avsnitt om försvenskning hänvisar han till ansträngningar på Island och Färöarna att "hålla språket rent", citerar något exempel från Collinder och sammanfattar: "All engelsk påverkan är inte onödig eller skadlig. Många lån är både nyttiga och berikande för vårt språk". Kanske kunde den frågan behandlas något mer nyanserat. Återigen undrar man lite över den ovanliga användningen av termen *svengelska* i ordbokens titel.

Till sist några synpunkter på de exempel som ligger till grund för ordboken. Detta material är betydelsefullt och representerar genom källhänvisningarna en information som normalt inte förekommer i ordböcker. I allmänhet är exemplen upplysande och välvalda men det finns exempel som ger för lite information för att vara till riktig nytta. Under *aerobics* finns exemplet *Vad är då aerobics och varför detta besynnerliga ord?* Under *after shave lotion* ges exemplet *After shave lotion, 50 ml*. Och uttrycket *löpa amok* illustreras med *Må oljeshejkerna löpa amok*, ett exempel som för den oinvidde (som inte har läst texten) knappast ger någon typisk kontext. Kanske behöver man vara förtrogen med matlagning för att gissa vad *den* under upp-

slagsordet **arrowrot** är i meningen *Om den är för tunn, kan ni tillsätta lite arrowrot utrörd i kallt vatten, så tjocknar den*. Kanske kunde man hjälpa till och berätta att det rör sig om sås.

Ny Svengelsk ordbok fyller ett behov när det gäller nyare engelska lån, kanske särskilt sådana som dyker upp i svenska texter utan att ännu vara etablerade i svenskan. Däremot är det mycket tveksamt om vi har behov av förklaringar till vad *biff* är – det klarar reguljära ordböcker av. Inledningen är ett nyttigt komplement till lexikonet men man saknar ibland teoretisk stadga i presentationen när det gäller sådant som ordurval (hämtas orden från annonser eller redaktionell text osv.), regler för äldre och nyare lånord, bedömningen av ordförrådets storlek, uppslagsordens form (och alternativformer), avsaknaden av uttal etc. Det saknas inte litteratur i ämnet, både den som Seltén själv hänvisar till och annan. Men detta kan kanske bli en fråga för en ny upplaga, en ännu nyare svengelsk ordbok.

Litteratur

Crystal, Judith-Ann 1988: *Engelskan i svensk dagspress*. Stockholm: Esselte Studium.

Från rondell till gräddfil. Nya ord i svenskan från 40-tal till 80-tal. Utg. av Svenska språknämnden. Stockholm: Norstedts 1988.

Ljung, Magnus 1988: *Skinheads, hackers & lama ankor. Engelskan i 80-talets svenska*. Stockholm: Bokförlaget Trevi.

Svensk ordbok. 2 upplagan. Stockholm: Norstedts 1988.

Svenska Akademiens ordlista. 11. upplagan. Stockholm: Norstedts 1986.